

Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie

Werkplan 2016

Definitieve versie, vastgesteld in het BPRA van 11 maart 2016

Inhoud

• Algemene doelen van het programma RA	2
• Doelgroep	3
• Aanpak in 2016	3
a) Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie	4
b) Aanpak nationale vitale en kwetsbare functies	7
c) Meerlaagsveiligheid	8
d) Omgevingsmanagement	9
e) Communicatie	10
f) Kennis en monitoring	11
g) Bestuurlijke agenda 2017	12
h) DP2017	13
• Planning	13

Algemene doelen van het programma RA

De deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie en het bijbehorende bestuursakkoord stellen dat:

- Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen de gezamenlijke ambitie vastleggen dat Nederland in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht en bij (her)ontwikkelingen geen extra risico op schade en slachtoffers ontstaat voor zover dat redelijkerwijs haalbaar is;
- klimaatbestendig en waterrobuust inrichten uiterlijk in 2020 onderdeel is van het beleid en handelen van deze partijen, door bij hun regionale en lokale ruimtelijke afwegingen de waterrobuustheid en klimaatbestendigheid van het eigen plangebied te analyseren ('weten'), de resultaten van deze analyse te vertalen in een gedragen ambitie en een adaptatiestrategie met concrete doelen ('willen') en de beleidsmatige en juridische doorwerking van deze ambitie te borgen voor uitvoering ('werken');
- ieder van deze partijen aan de overeengekomen gezamenlijke ambitie invulling geeft op basis van de eigen verantwoordelijkheden en bevoegdheden;

Met betrekking tot de overstromingsrisico's van nationale vitale en kwetsbare functies is in de Deltabeslissing het volgende afgesproken:

- Het Rijk zorgt ervoor dat nationale vitale en kwetsbare functies uiterlijk in 2050 beter bestand zijn tegen overstromingen en daarvoor zo nodig in 2020 of zoveel eerder als mogelijk beleid en regelgeving heeft vastgesteld.
- Jaarlijks wordt de voortgang van de afspraken per vitale en kwetsbare functie gemonitord en gerapporteerd aan de Tweede Kamer.

Dit werkplan 2016 richt zich op het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie. Het vormt een nadere uitwerking van en bouwt voort op het Meerjarenplan Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie (SRA)2015-2017, zoals dat eind 2014 door het BPRA is vastgesteld. Organisatorisch is het DP RA binnen het ministerie van I&M, DGRW ondergebracht in het programma Klimaatadaptatie dat naast het deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie ook zorg draagt voor de nationale en Europese afstemming van klimaatadaptatie en de organisatie van de conferentie Adaptation Futures 2016..

Doelgroep

Het Deltaprogramma is een interbestuurlijk programma van alle overheden: gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk. DP Ruimtelijke Adaptatie is een generiek deelprogramma, waarin het Rijk, IPO, UvW en VNG nauw samenwerken. Van daaruit zijn medewerkers in het programmateam RA gedetacheerd zijn. DPRA wordt bestuurlijk aangestuurd door het Bestuurlijk Platform Ruimtelijke Adaptatie. Afstemming binnen het Deltaprogramma vindt plaats ondermeer via diverse werkgroepen, het DP-programmamanageroverleg en de Stuurgroep Deltaprogramma onder leiding van de Deltacommissaris.

Kern van het programma is het vormgeven van een transitie in het handelen van zowel overheden, bedrijven als maatschappelijke organisaties. Het accent kan per onderdeel verschillen, maar overall behoort tot de doelgroepen van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie de bestuurders, managers en medewerkers van de *overheden* (gemeenten, waterschappen, provincies en rijksoverheid (inclusief de samenwerkingsverbanden zoals de veiligheidsregio's) en van *marktpartijen*, *koepelorganisaties*, *maatschappelijke organisaties*, *onderwijs- en kennisinstellingen*.

Aanpak in 2016

Binnen het deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie zijn de volgende werksporen uitgewerkt:

- a) het Stimuleringsprogramma RA;
- b) de aanpak van nationale vitale en kwetsbare functies;
- c) meerlaagsveiligheid (ruimtelijke inrichting (2^e laag) en slimme combinaties);
- d) omgevingsmanagement;
- e) communicatie;
- f) kennis en monitoring;
- g) bestuurlijke agenda;
- h) DP2017.

a) Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie

Tot de algemene doelstelling van het deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie behoort het willen bereiken dat in 2020 waterrobuust en klimaatbestendig inrichten ‘de normaalste zaak van de wereld’ is. Dat vereist een verandering in denken en doen: klimaatbestendig en waterrobuust inrichten moet in Nederland een vanzelfsprekend onderdeel bij ruimtelijke (her)ontwikkelingen worden. Ter ondersteuning daarvan is via het Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie voor de periode 2015-2017 specifiek middelen uit het Deltafonds vrijgemaakt waardoor diverse instrumenten kunnen worden ingezet, zodat de doelgroep geïnformeerd en geïnspireerd raakt door uitwisseling van kennis en ervaringen. Aandachtspunt bij het vormgeven van het stimuleringsprogramma is het vinden van de juiste balans bij het geven van aandacht aan de koplopers, de grote middengroep (‘het peloton’) en de achterblijvers. Daarbij dient ook betrokken te worden dat om uiteindelijk klimaatbestendig en waterrobuust te handelen (werken), je vaak eerst wel bewust dient te zijn van de omvang en het karakter van de opgave (weten), en dat je ook concrete plannen dient te maken over wat je wil gaan uitvoeren. (willen). Daarbij is met name ook de bestuurlijke verankering (bijvoorbeeld in regeerakkoord of coalitieakkoord) van belang. Vandaar dat de trits *weten – willen – werken* ook bij het vormgeven van de activiteiten binnen het SRA de nodige aandacht krijgt.

Om ook in 2016 onze partners zo efficiënt mogelijk te kunnen stimuleren m.b.t. ruimtelijke adaptatie zijn door het programmateam de instrumenten van het SRA in 2015 geëvalueerd. Op basis van deze evaluatie zullen in 2016, passend binnen het meerjarenplan SRA (2015-2017) uit 2014, de volgende instrumenten worden ingezet:

1. Impactprojecten:

Impactprojecten zijn projecten die een grote voorbeeldwerking op anderen kunnen hebben op het gebied van waterrobuust en klimaatbestendig inrichten. Projecten dus die bijdragen aan het doel van het SRA. Met een maatwerkpakket aan ondersteuning – bekostigd door SRA – krijgen deze projecten een versnelling. In 2015 zijn in twee tranches tien impactprojecten geselecteerd. Hieronder staat een overzicht. Voor meer informatie, zie de jaarrapportage DPRA 2015.

1^e tranche:

- Klimaatbestendig land van Cuijk
- Klimaatadaptieve stad Hoogeveen
- Gebiedsontwikkeling Kop van de Betuwe
- Meerlaagsveiligheid op de Waddeneilanden
- Programma Ontwikkeling Veengebied Woerden

2^e tranche:

- Proeftuin Klimaatblok Agniesebuurt/Zomerhofkwartier in Rotterdam
- Samen met verzekeraars naar een regenbestendige stad (Amsterdam)
- Adaptatieagenda voor het buitendijks gebied van Dordrecht en Rotterdam
- Differentiatie belastingen voor klimaatadaptieve gebouwen
- Robuust watersysteem in Zeeuws Vlaanderen

Resultaten en lessen (do's en don'ts) van deze tien impactprojecten worden in 2016 breder verspreid via het Kennisportaal en de nieuwsbrief Ruimtelijke Adaptatie. Veel impactprojecten zijn geschikt voor een thematische bijeenkomst, gezien de herkenbaarheid van de opgave voor anderen. De inhoudelijke keuze van de thematische bijeenkomsten die in 2016 worden georganiseerd moet nog worden gemaakt (zie onder punt 4: themabijeenkomsten).

Bij het openstellen van de 3e tranche (maximaal 5 impactprojecten) zal aangegeven worden dat bij de selectie rekening gehouden wordt met de opbrengst van de 1^e en 2^e tranche impactprojecten. Zo zullen hema's rond Ruimtelijke Adaptatie die nog niet aan de orde zijn geweest (zoals droogte en hittestress) meer kans maken om geselecteerd te worden evenals vernieuwende ideeën die bijdragen aan Ruimtelijke Adaptatie. Voorwaarde bij het indienen van een aanvraag is dat minimaal één overheidspartij betrokken is evenals minimaal één marktpartij. De aanvragen zullen weer beoordeeld worden op basis van de criteria, die vermeld staan op het Kennisportaal.

2. Ondersteuning City Deal Klimaatadaptatie (Agenda stad):

De gemeenten, het rijk en andere overheden, organisaties en bedrijven werken sinds 2014 gezamenlijk aan de Agenda Stad. Ondermeer omdat steden een steeds belangrijkere rol spelen in de economie, belangrijk is voor de groei van de werkgelegenheid en steden ook plekken zijn waar grote maatschappelijk opgaven zich concentreren, zoals de energietransitie, het tegengaan van de tweedeling van de samenleving en adaptatie aan klimaatverandering.

Binnen de Agenda Stad wordt gewerkt City Deals op bepaalde thema's. Vijf steden, Den Haag, Dordrecht, Gouda, Rotterdam en Zwolle, werken sinds medio 2015 aan het formuleren van een City Deal Klimaatadaptatie. De doelstellingen van de City Deal Klimaatadaptatie passen binnen die van het Deltaprogramma RA. Op 9 maart 2016 is de City Deal Klimaatadaptatie ondertekend door deze vijf steden, het ministerie van I&M, waterschap Drents-Overijsselse Delta, Hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard en Hoogheemraadschap Delfland. Daarnaast zijn er partijen die met de ondertekenaars gaan samenwerken. Dit zijn: Ecoshape, Heijmans, BPD, Kennisland, Tauw, NWP en Rotterdam Centre for RDC. Geïnteresseerde partijen kunnen ook na 9 maart de City Deal alsnog ondertekenen en actief participeren in de uitwerking. In de periode maart – juli 2016 wordt het werkplan 2016-2017 verder uitgewerkt. Projecten die daaruit voort komen, kunnen mededingen voor ondersteuning uit het Stimuleringsprogramma RA. .

3. Living Labs Ruimtelijke Adaptatie (of Klimaatadaptatie):

In 2015, het eerste jaar van het Stimuleringsprogramma RA, lag het accent op het ondersteunen van overheden bij specifieke projecten. Een groot deel van die projecten stond vooral in het

teken van 'Weten' en in beperkte mate 'Willen'. In het tweede jaar zal het accent iets meer verschuiven naar 'Willen' en 'Werken'. Daar hoort bij dat er meer aandacht komt op het daadwerkelijk leren en kennis delen rond de uitvoering van klimaatadaptieve maatregelen. Een werkvorm die daar zeer voor geschikt is, is een zogeheten Living Lab. Door living labs te creëren waarin innovatieve oplossingen worden ontwikkeld voor stedelijke uitdagingen, zoals klimaatadaptatie, kan de innovatie en leefbaarheid in steden worden gestimuleerd. De criteria voor een Living Lab RA worden in het BPRA van maart vastgesteld. Bij de selectie van een Living Lab zal ondermeer gekeken worden naar de betrokkenheid van zo veel als mogelijk overheden. Ook op andere vlakken is er toenemende aandacht voor living labs. Zo zullen er zeer waarschijnlijk in 2016 Living Labs starten m.b.t. de gezonde stad, de bereikbare city en de circulaire stad.. Voor klimaatadaptatie overlapt dit met de doelstellingen van het Programma Ruimtelijke Adaptatie. Sinds najaar 2015 neemt het programma RA het initiatief voor de verdere uitwerking van een of meerdere Living Lab(s) Klimaatadaptatie. Daarbij wordt gekeken of klimaatadaptatie via zogeheten 'cross-overs' ook te betrekken is bij de andere living labs. Besluitvorming over de criteria waarop selectie van het Living Lab klimaatadaptatie plaats zal vinden, is voorzien in het BPRA in maart 2016. Dan zal ook bezien worden of meerdere living labs gestart kunnen worden.

4. Themabijeenkomsten, regionale bijeenkomsten en lezingen:

De themabijeenkomsten in 2015 (zie jaarrapportage) werden zeer gewaardeerd. In alle gevallen hebben de deelnemers aangegeven tijdelijk een *community* te willen vormen rond het betreffende onderwerp. Het SRA wil deze graag ook in 2016 faciliteren.

Het SRA zal ook in 2016 bijeenkomsten organiseren. Welke dat zijn moet nog worden bepaald, een zekere flexibiliteit hierin is wenselijk. Hieronder staat een opsomming van mogelijke bijeenkomsten:

- Financiering van ruimtelijke adaptatie (tweede bijeenkomst)
- Hoe bewoners betrekken bij plannen om de openbare ruimte klimaatbestendig te maken
- 'Stresstest, en dan...?'
- Meerlaagsveiligheid in de praktijk
- Vitaal & Kwetsbaar
- Living labs in relatie tot ruimtelijke adaptatie (Smart urbanism)
- Bijeenkomst over en met uitgevoerde impactprojecten
- Overstromingsrisico's/scenario's Vitaal & Kwetsbaar

Ook in 2016 zullen naar behoefte in de regio periodiek *netwerkbijeenkomsten* worden georganiseerd. Ook zal Viadesk breder ingezet worden als platform waar professionals elkaar kunnen ontmoeten, en kennis en ervaring kunnen delen. Dit betekent dat Viadesk opengesteld wordt voor het hele netwerk (na aanmelding). Ook zullen de mogelijkheden voor gemeenten van

de inzet van het ROM-netwerk bekeken worden. Zie overigens ook de werkzaamheden onder het kopje 'omgevingsmanagement'.

In 2016 tot slot zullen opnieuw op basis van aanvragen lezingen georganiseerd kunnen worden door relevante specialisten of bestuurders.

5. Kennisportaal RA:

Het kennisportaal RA wordt door gebruikers breed gewaardeerd en is een goed en zeer belangrijk hulpmiddel. Wel zijn er door gebruikers, redactieraad en het programma RA verbetermogelijkheden aangedragen en moet het portaal op enkele punten doorontwikkeld worden. Ook dient er opdracht verleend te worden om het Beheer en Onderhoud en de verdere ontwikkeling van het kennisportaal veilig te stellen. Hiervoor zal in 2016 inzet worden gepleegd. Zie overigens ook de werkzaamheden onder het kopje 'kennis en monitoring'.

6. Leergemeenschappen:

Sinds 2014 financieren het ministerie van I&M samen met in ieder geval RWS en de UvW de leergemeenschappen Water en Ruimte. De invulling vindt plaats via het coördinatieteam water en ruimte (CWR). Daar is het programma RA ook bij betrokken. In 2016 is het laatste jaar dat de ondersteuning van de leergemeenschappen Water en Ruimte in de huidige vorm wordt voortgezet. De activiteiten voor 2016 richten zich op het organiseren (in samenwerking met Platform31) van 1 à 2 landelijke dagen en het faciliteren van de bestaande zelfsturende regionale leergemeenschappen waarbij dit jaar met betrokkenheid van alle leden van het BPRA gekeken wordt of de leergemeenschappen Water en Ruimte ook na dit jaar voortgezet moeten worden, en zo ja in welke vorm en met welke financiering van de leergemeenschappen.

7. Onderwijs:

Ook in 2016 zal worden geïnvesteerd in goede contacten met het onderwijs, waarbij wordt aangehaakt bij het in 2015 gestarte initiatief van een klimaatadaptatie netwerk van HBO instellingen. Tevens neemt SRA ook in 2016 deel aan de Natuur- en Milieu educatie (NME) werkgroep Water & Klimaatadaptatie.

8. Overige ondersteuning van partners: inspelen op actuele knelpunten en vraagstukken:

Net als in 2015 wordt in 2016 inzet gepleegd op actuele vraagstukken en knelpunten. Het betreft hier een reservering van tijd ten behoeve van vraagstukken die in de loop van het jaar opkomen.

b) Aanpak nationale vitale en kwetsbare functies

Binnen het programma RA ligt een specifieke taak voor de coördinatie van de interdepartementale afstemming voor de werkzaamheden voor de nationale vitale en kwetsbare functies. Betrokken departementen zijn: EZ (energie en ICT telecom), VWS (ziekenhuizen en infectieuze stoffen), VenJ (Project Vitaal en noodcommunicatie) IenM (waterketen, hoofdwegen, chemie, nucleair, gemalen). In 2015 is op verzoek van het Directeurenoverleg Nationale Vitale en Kwetsbare Functies nadrukkelijker de afstemming gezocht met initiatieven in aantal regio's in Nederland waar verschillende overheden werkten aan vitale en kwetsbare functies, zowel van nationaal, als van regionaal en lokaal belang. Met dat laatste deel kom je op het domein van de ruimtelijke inrichting (2^e laag) van de Meerlaagsveiligheid (zie c) hieronder). Daarbij komen ook interessante grensdiscussies over wat nationaal en niet-nationale vitale en kwetsbare functies zijn aan de orde.

De werkzaamheden in 2016 bestaan uit:

- Het ondersteunen van de uitvoering van de afspraken door de verantwoordelijke ministeries. Dat wil zeggen de organisatie van de werkgroep VenK en het directeurenoverleg VenK, de organisatie van werksessies (vraaggestuurd!), afstemming met aanverwante beleidssporen zoals Project Vitaal van het ministerie van Veiligheid en Justitie, regionale aanpakken VenK, MEGO etc.
- Ondersteuning op het gebied van:
 - ketenafhankelijkheden tussen de functies
 - governancevraagstukken,
 - het vraaggestuurd aanbieden van informatie aan de ministeries die daar behoefte aan hebben (bijvoorbeeld over overstromingsrisico's),
 - het organiseren en begeleiden van en bijdragen aan concrete gebiedsuitwerkingen (zoals Waterbestendig Westpoort in Amsterdam, Botlek Rotterdam etc.) en tot slot
 - het samenbrengen en verspreiden van relevante kennis en ervaring uit het buitenland.
- Het zorgen voor een inhoudelijke bijdrage aan de monitoring van de uitvoering van de Deltabeslissing voor het onderdeel nationale vitale en kwetsbare functies, t.b.v. de jaarlijkse rapportage van de Deltacommissaris.
- Het op basis van het succes van de sessie op 8 oktober 2015 (zie jaarrapportage) doorontwikkelen van een VenK *community* waarin de nationale aanpak en gebiedsgerichte aanpakken elkaar ontmoeten en van elkaar leren. De uitkomsten van deze op elkaar afgestemde aanpakken van nationaal regionaal en lokaal niveau zullen weer terugvloeien in het Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie om een adequatere invulling te geven bijvoorbeeld aan de stresstesten voor zover deze betrekking hebben op adaptatieaanpak voor vitale en kwetsbare functies. Ook zullen de werkzaamheden van RWS-WVL (i.k.v. BOA), waarin nationale activiteiten van bepaalde functies (chemie, drinkwater) worden verbonden met lokale en regionale werkzaamheden, hierbij betrokken worden.

Producten die in het kader van de aanpak van nationale vitale en kwetsbare functies in 2016 worden geleverd zijn:

- Inhoudelijke voortgangsrapportage over de aanpak nationale vitale en kwetsbare functies voor in Deltaprogramma 2017 (maart/april 2016).
- Werksessie van VenK team en enkele experts t.b.v doorontwikkeling van VenK community op nationaal regionaal en lokaal niveau.
- (bijdrage aan) Onderzoek ketenafhankelijkheden vitale en kwetsbare functies (VenJ).
- Onderzoek internationale aspecten vitaal en kwetsbaar – fase 2 (WUR).
- (bijdrage aan) Adaptatiestrategie Westpoort Amsterdam.
- Een á twee werksessies van de ‘community vitaal en kwetsbaar’ (vervolg op de succesvolle workshop van 8 oktober 2015).
- Mogelijk een bijdrage aan discussiebijeenkomst over vitale en kwetsbare functies i.k.v. EU werkgroep civil protection, waar VenJ zitting in heeft (tijdens Nederlands voorzitterschap van de EU).
- Mogelijk een (bijdrage aan een) sessie tijdens Adaptation Futures 2016.
- Managementrapportage vitaal en kwetsbaar (november 2016).

c) Meerlaagsveiligheid

Meerlaagsveiligheid is als concept al geïntroduceerd in de Beleidsnota voor waterveiligheid in 2006 en heeft tot doel het bieden van voldoende bescherming tegen overstromingen vanuit het hoofdwatersysteem en omvat preventie (1^e laag), ruimtelijke inrichting (2^e laag) en rampenbeheersing (3^e laag). In het Deltaprogramma 2015 en het NWP2 zijn hierover concrete afspraken gemaakt. Alle overheden hebben daarbinnen een specifieke taak, en goede samenwerking tussen die overheden is daarbij van groot belang. Een goede implementatie van meerlaagsveiligheid (MLV) is daarmee een gedeelde verantwoordelijkheid van alle overheden. Ook in het Deltaprogramma is de verdere uitwerking van de verschillende onderdelen van MLV bij verschillende deelprogramma's ondergebracht. Het DPRA houdt zich met name bezig de invulling van laag 2: duurzame ruimtelijke inrichting teneinde overstromingsrisico (slachtoffers en/of schade) zo veel als mogelijk te beperken. Dit heeft ook tot doel om verdere aanscherping van de normering t.g.v. toegenomen kans op slachtoffers en schade zo veel als mogelijk te beperken.. Daarnaast denkt DPRA ook mee over slimme combinaties, waarbij het voortouw ligt bij het deelprogramma Waterveiligheid en de ruimtelijke componenten van rampenbeheersing (voortouw Veiligheidsregio's en het ministerie van V&J). Met name de praktische toepassing van de 2^e en 3^e laag meerlaagsveiligheid is nog erg in ontwikkeling. Eind 2015 is een door de Erasmus Universiteit opgestelde evaluatie van drie pilots Meerlaagsveiligheid afgerond. De in die evaluatie opgenomen adviezen worden betrokken bij de verdere uitwerking van MLV binnen RA.

Voor 2016 zijn de volgende activiteiten voorzien:

- Uitwerken van een ambitiesdocument over de rol van ons programma bij mlv, n.a.v. de evaluatie van de drie mlv-pilots.
- Toegankelijk maken van de diverse bestaande instrumenten voor het invullen van mlv, via onder meer het Kennisportaal RA.
- Organiseren van een themabijeenkomst over de tweede laag en de slimme combinaties m.b.t. meerlaagsveiligheid.
- Bijdragen aan concrete projecten zoals het lopende impactproject MLV Wadden en eventuele vervolgprojecten op of naast de huidige mirt-onderzoeken meerlaagsveiligheid.

d) Omgevingsmanagement

Kern van het DPRA is de transitie naar het handelen van overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Daartoe worden vanuit het programmateam al jarenlang een groot aantal activiteiten ondernomen. Het netwerk aan contacten groeit sterk. In 2014 is het netwerk van contacten van DPRA (toen nog DPNH) sterk gegroeid en heeft het programma geïnvesteerd in good will bij een groot aantal partijen. Dat werk is in 2015 gecontinueerd. Binnen het programmateam is de behoefte ontstaan om onze relaties meer systematisch te benaderen (en vast te leggen), opdat de effectiviteit zo groot mogelijk is. Daartoe is het woord ‘omgevingsmanagement’ geïntroduceerd. Nu is het moment gekomen om de stap te zetten van het op gang brengen van een beweging naar het strategisch geven van duwtjes en schouderklopjes om de beweging op gang te houden en te versterken. Net als bij het aanduwen van een schommel gaat het hierbij niet om de kracht van de duw, maar vooral om de timing en de plaats van duw.

Het succes van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie is sterk afhankelijk van wat alle partners samen doen. Het programmateam heeft niet de wijsheid in pacht en heeft dus goede sensoren nodig om die partners te begrijpen, ervan te leren, om vertrouwensrelaties op te bouwen, om te gaan met gevoeligheden (die we trouwens eerst goed moeten kunnen zien!), om om te gaan met onverwachte veranderingen, sleutelspelers te herkennen, belangen en doelen aan elkaar te koppelen, enzovoort. Zodat we vervolgens stap voor stap en vooral samen onze doelen (klimaatbestendig handelen) dichterbij kunnen brengen.

Bovendien is de doelgroep die de 2020-doelstelling moet realiseren zeer breed en divers. Het is in dit stadium bepaald niet zeker dat de 2020-doelstelling wordt gehaald. Enerzijds is door de voorbereiding van de DBRA en de ondertekening van de intentieverklaring door een groot aantal publieke en private partijen een netwerk ontstaan van partijen die in actie zijn gekomen of gaan komen. Anderzijds ontbreken in dit netwerk nog (typen) partijen die zowel voor kennisuitwisseling binnen het netwerk als voor de realisatie van adaptatiemaatregelen in de regionale of lokale

uitvoeringspraktijk een essentiële schakel zijn. Verder is het aantal individuele organisaties dat in beweging is gekomen nog te klein.

Dit alles vraagt van het programmateam een grote ‘externe gerichtheid’, teneinde de bewegingen van anderen te ondersteunen en te verbreden, om ‘het verhaal’ te vertellen, om anderen uit te dagen mee te doen, om goede voorbeelden te ontdekken enzovoort. Omgevingsmanagement is daarbij een middel om de effectiviteit (en de efficiëntie) van ons team in ons netwerkbeheer te vergroten.

Doel voor het komende jaar is dan ook om ons netwerkbeheer nog effectiever en efficiënter te organiseren en in te richten. DPRA acht het noodzakelijk om te sturen op een strategische uitbouw van het gehele netwerk, zodanig dat de kans om de 2020-doelstelling (‘klimaatbestendig handelen’) te halen aanzienlijk wordt vergroot.

DPRA zal daarom in 2016 krachtige publiek en private partijen in het landelijke en regionale netwerk identificeren en gericht betrekken bij het verder activeren van het gehele netwerk van bij klimaatadaptatie betrokken partijen. Deze partijen kunnen in het vervolg van het DPRA een belangrijke rol innemen bij het verder vergroten van de beweging rond klimaatadaptatie. Voorbeelden van private partijen zijn Bouwend Nederland, het Verbond van Verzekeraars en andere brancheorganisaties. Voorbeelden van publieke partijen zijn regionale samenwerkingverbanden, de G32, Stadswerk enzovoort. Daarbij wordt voortgebouwd op eerder genomen initiatieven, zoals de door Bouwend Nederland, UvW en RWS georganiseerde bijeenkomst ‘Bouw zoekt blauw, of andersom’ van oktober 2015.

e) Communicatie

Eind 2015 is de communicatiestrategie voor het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie vastgesteld. De communicatie van het Deltaprogramma ruimtelijke Adaptatie is gericht op stakeholders (zie onder ‘doelgroep’) die er belang bij hebben dat de ruimte klimaatbestendig wordt ingericht en beheerd, en daarin een actieve rol kunnen vervullen. Van stakeholders die zich onbewust zijn van hun rol, vergroten we het bewustzijn. Stakeholders die zich daar wel van bewust zijn, maar nog geen stappen zetten, motiveren we om aan de slag te gaan en wijzen we de weg. Doelgroepen die wel actief zijn ondersteunen we in de problemen waar zij tegenaan lopen en motiveren we om hun kennis en ervaring te delen zodat anderen daarvan kunnen leren. Wij koesteren de voorlopers, omdat ze een inspiratiebron zijn voor anderen.

Op hoofdlijnen is het doel van de communicatie, dat doelgroepen:

- zich *bewust* zijn van de gevolgen van klimaatverandering en de betekenis daarvan voor hun beleid en handelen
- *erkennen* dat zij met klimaatadaptatie aan de slag moeten
- *gemotiveerd* zijn om in actie te komen

- *weten* waar zij *informatie* kunnen vinden
- *handelingsperspectief* zien
- *geïnspireerd* zijn door voorlopers
- bereid zijn *kennis* te *delen*

Om doelgroepen te bereiken zetten we een mix aan schriftelijke en mondelinge middelen in die we ook zoveel mogelijk in combinatie gebruiken. Omdat DPRA zeker niet de enige is die over klimaatadaptatie communiceert, is het ook van belang om communicatiekanalen en –middelen van anderen te benutten. Daarom gaat DPRA ook in 2016 op zoek naar partners in de communicatie en naar onderzoekt wie de influentials zijn in het publieke debat.

Belangrijk ‘eigen instrument’ is de nieuwsbrief van DPRA, die verspreid wordt onder ongeveer 750 abonnees en in principe 6 keer per jaar verschijnt. Als er aanleiding toe is, komen er meer nummers uit. In 2016 komen er twee veranderingen. Er komen een paar specials uit en er komen in de reguliere nieuwsbrief meer vaste rubrieken. De speciale nummers die nu zijn voorzien gaan over de internationale conferentie Adaptation Futures 2016. De vaste rubrieken zijn: praktijkvoorbeeld, interview met een bestuurder, tip over het gebruik van het kennisportaal, verwijzingen naar interessante bijeenkomsten, films, documenten, enz.

f) Kennis en monitoring

Kennis

In 2015 is gestart met het *Nationale Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat*. Een van de thema’s binnen NKWK is de *Klimaatbestendige Stad* (KBS). 1. Deze onderzoekslijn is gericht op zowel het verspreiden en benutten van bestaande kennis over de klimaatbestendige stad als het ontwikkelen van onderzoeksprogramma, inclusief pilots, op basis van nieuwe kennisvragen en de behoefte aan nieuwe pilots. Het deltaprogramma Ruimtelijke adaptatie is gevraagd trekker te willen zijn van het NKWK-KBS. Wegens ontbreken van capaciteit binnen het programmteam RA is een medewerker van IenM/KIS bereid gevonden om het trekkerschap voor het NKWK-KBS in 2016 op zich te nemen.

Er zijn aanzienlijke financiële middelen m.b.t. klimaatadaptatie beschikbaar op EU-niveau, met name binnen het kennisprogramma Horizon 20120. Binnen JPI Climate werkt een aantal EU-lidstaten en de EC samen. In 2016 zal een *call* worden opengesteld voor het onderzoeksprogramma Climate Services (ERA4CS), waarin één van de thema’s ruimtelijke adaptatie is. Dat programma loopt tot 2020. NWO trekt (de communicatie rond) dit programma. Zij werk daarbij nauw samen met I&M en het DPRA, waarbij ook de communicatiemiddelen ter ondersteuning worden ingezet (zoals kennisportaal, nieuwsbericht, nieuwsbrief en twitter).

Het kennisportaal Ruimtelijke Adaptatie is in 2014 ontwikkeld in opdracht van het DPRA en het onderzoeksprogramma Kennis voor Klimaat. Indertijd is opdracht verleend aan de Stichting CAS voor de ontwikkeling, het beheer en de helpdeskfunctie. Deze opdracht loopt begin 2016 af. Het

kennisportaal speelt een zeer belangrijke functie in het ondersteunen van alle overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties bij de overgang naar klimaatbestendig en waterrobuust handelen. De site biedt uitgebreide ondersteuning onder meer door het beschikbaar stellen van hulpmiddelen om te weten, te willen en te werken. Ook biedt het een platform voor het delen van kennis en ervaring, inclusief nieuws rondom ruimtelijke adaptatie.

Over de eigendom en uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de site zijn indertijd geen heldere afspraken gemaakt. Gezien het feit dat zowel KvK als RA middelen hebben uit de rijksfinanciën, ligt het eigendom bij het rijk.. Daartoe zal in 2016 de eindverantwoordelijkheid voor de site worden ondergebracht bij I&M. Zolang het programma RA bestaat, zal het programma de inzet en ontwikkeling van het kennisportaal RA aansturen. Gezien het aflopen van de opdracht, zullen voorjaar 2016 de werkzaamheden voor het dagelijks beheer, actualisatie en doorvoeren kleine verbeteringen en de helpdeskfunctie worden aanbesteed voor de periode tot eind 2017. De inhoud van de site wordt mede aangestuurd via een redactieraad.

Monitoring

In 2015 is voor de eerste keer een meting uitgevoerd in het kader van het monitoring van het DP Ruimtelijke Adaptatie. Het vormde daarbij de nulmeting van de vraag in hoeverre de verschillende overheden al actief bezig met klimaatbestendig en waterrobuust handelen. De resultaten zullen ondermeer benut worden in de tussentijdse evaluatie van het DPRA in 2017.

De activiteiten worden voorbereid in een werkgroep bestaande uit ambtelijke koepelvertegenwoordigers (Rijk, IPO, VNG, UVW), die opdrachtgever zijn van demonitor, aangevuld met Rioned. De uitvoering van de monitoring vindt net als vorig jaar plaats door Deltares/Erasmus universiteit. De enquête wordt verstuurd door KING (Kwaliteitsinstituut Nederlandse gemeenten).

Qua planning wordt rekening gehouden met zowel de rapportage van DP2017 als met de andere gemeentelijke monitoractiviteiten die worden gecoördineerd door Rioned. Over de resultaten van de monitor zal actief worden gecommuniceerd om zo het leeraspect te vergroten. Publicatie vindt ook plaats op www.waarstaatjegemeente.nl en www.ruimtelijkeadaptatie.nl. Daarnaast kunnen de resultaten worden benut als input voor bijeenkomsten.

g) Bestuurlijke agenda 2016

Het Bestuurlijke Platform Ruimtelijke Adaptatie is sturend op het grootste deel van de activiteiten van het deltaprogramma ruimtelijke adaptatie. Op het onderdeel Nationale Vitale en Kwetsbare functies zijn zij adviserend. In 2016 wordt hiervoor drie keer een overleg georganiseerd met leden van het bestuurlijk platform. De ambtelijke voorbereiding hiervan vindt plaats in het koepeloverleg.

Daarnaast zijn de leden van het bestuurlijk platform een belangrijk boegbeeld voor het uitdragen van de boodschap van het programma ruimtelijke adaptatie. Zoals afgesproken in het BPRA van november 2015 zullen zij vaker worden ingezet om de boodschap over het voetlicht te brengen.

Het programma maakt ook gebruik van bestaande bestuurlijke netwerken om ruimtelijke adaptatie te agenderen. Eind vorig jaar is afgesproken met de G32 dat zij structureel aandacht besteden aan klimaatadaptatie tijdens hun overleg. Daarbij is afgesproken dat de ambtelijke voorbereiding hiervan plaatsvindt in het overleg van de Alliantie Klimaatbestendige Stad (AKBS). Dit is een bestaand platform van koplopers waaraan nu 12 gemeenten actief deelnemen waaronder de G4. Dit platform zal tevens fungeren als werkgroep voor de G32. Het deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie vervult een faciliterende en stimulerende rol voor het AKBS.

Ook de verankering van het thema Ruimtelijke Adaptatie (of klimaatadaptatie) in diverse bestuurlijke akkoorden verdient de nodige aandacht, bijvoorbeeld bij het formeren van een nieuwe gemeenteraad of GS of nieuwe regering. Daartoe dient communicatie op maat plaatst te vinden.

h) DP2017

Door het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie wordt ook dit jaar weer een bijdrage geleverd aan de verantwoording van het Deltaprogramma op Prinsjesdag. In het DP2017 wordt gerapporteerd over de periode medio 2015 – medio 2016. Dit jaar zal de nadruk liggen op de goede voorbeelden, op de voortgang die blijkt uit de monitor, de ontwikkeling en inzet van hulpmiddelen voor klimaatbestendig en waterrobuust handelen en tot slot de voortgang van de nationale aanpak van vitale en kwetsbare functies. Het DP2017 vormt ook de basis voor de bijdrage vanuit het DPRA aan het Deltacongres in november 2016.

Planning

Maart	11	BPRA
	14	Verzenden vragenlijst monitoring
April		Aankondiging Living Lab Klimaatdaptatie
		Vaststellen Managementrapportage VenK door directeurenoverleg
Mei	25	BPRA
Juni	7	Breed Beraad Forum voor Stedelijke Vernieuwing
September		Prinsjesdag, uitbrengen van het DP2017
Oktober	7	BPRA
		RA-dag
November	3	Deltacongres